

УДК 340.134+316.774

О. Каплій,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Миколаївського інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНИХ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Побудувати демократичну, правову державу неможливо в закритому суспільстві. Нині для більшості країн світу та їхнього населення доступною є інформація про новели конституційного законодавства, найважливіші конституційні події й інші конституційно-правові явища як усередині самої держави, так і за її межами. У більшості випадків до вказаної інформації причетні національні та міжнародні засоби масової інформації (далі – ЗМІ), які наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. стали важливими суб'єктами правовідносин.

Щодо поняття конституційно-правових відносин, то О.Ф. Фрицький визначає їх як політико-правові суспільні відносини, урегульовані нормами конституційного права України, змістом яких є юридичний зв'язок між його суб'єктами у формі прав та обов'язків, передбачених відповідною конституційно-правовою нормою [22, с. 25].

Головним елементом конституційно-правових відносин є суб'єкти цієї галузі права. Вступаючи в конституційні правовідносини й реалізуючи свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки, суб'єкти конституційного права стають суб'єктами, тобто учасниками відповідних галузевих правовідносин.

Поділяємо думку українського вченого В.Л. Федоренко, що суб'єкти конституційно-правових відносин – це учасники суспільних відносин, наділені конституційною правосуб'єктністю (правоздатністю й дієздатністю), що своєю поведінкою чи діяльністю або ж перебуванням поза своєю волею в певному правовому статусі чи ста-

ні породжують, змінюють і припиняють конституційно-правові відносини [11, с. 151].

Погоджуємось також із висловленою думкою в літературі, що стійкою тенденцією останніх років є суттєве розширення кола суб'єктів конституційного права. Пов'язано це переважно із демократизацією суспільного й державного життя, розширенням об'єкта конституційно-правового регулювання. Політичні партії, громадські організації, ЗМІ, релігійні організації є інститутами громадянського суспільства, за посередництвом яких фізичні особи реалізують свій публічний і приватний інтерес [5, с. 28], тобто серед великої кількості суб'єктів конституційно-правових відносин на сьогодні, без сумніву, варто виокремити один із найпоширеніших їх видів – ЗМІ.

У попередніх дослідженнях нами зроблено висновок про те, що ЗМІ належать до юридичних осіб, що й визначає їхній конституційно-правовий статус. Тому, ґрунтуючись на положеннях теорії держави та права, конституційного права, нами запропоновано таке визначення поняття: «ЗМІ як суб'єкт конституційно-правових відносин» – це індивідуальні або колективні суб'єкти конституційного права, котрі використовують свою конституційну правосуб'єктність у конкретному конституційному правовідношенні, будучи реалізатором суб'єктивних юридичних прав та обов'язків і юридичної відповідальності. Але для того щоб бути учасником конституційно-правових відносин, ЗМІ повинні володіти конституційно-правовим статусом.

Різним аспектам конституційно-правового статусу ЗМІ й удосконаленню нормативних гарантій їхньої діяльності присвячено численні наукові розвідки. Зокрема, варто назвати праці Ю.Г. Барабаша [5], Г.М. Красноступ [6], І.В. Людвик [7], В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко [11], В.В. Середюк [17], О.В. Скрипнюка [18] М.А. Федотова [20] та інших науковців. Кардинальні зміни, що сталися в царині досліджуваної проблеми, потребують детального наукового осмислення й обґрунтування необхідності вдосконалення нормативних гарантій діяльності ЗМІ, зокрема, й через дослідження питання реформування системи державних ЗМІ загалом.

З огляду на це у статті ставиться завдання дослідити деякі особливості конституційно-правового статусу ЗМІ як суб'єкта конституційно-правових відносин, зокрема конституційних гарантій діяльності, тенденцій їхнього розвитку та вдосконалення в Україні.

У перекладі з латинської мови "status" означає стан, становище. В.В. Молдован і В.Ф. Мелашенко розуміють під правовим статусом політико-правове становище [8, с. 251]. Поняття статусу має прямий стосунок до поняття «суб'єкт права» й «показує структуру правових відносин, у які вступають різноманітні суб'єкти, розкриває витоки наділення їх суб'єктивними правами й обов'язками...». Правовий статус окреслюється нормами права і «... як явище юридичне може складатися лише з правових елементів» [1, с. 13].

Для позначення юридичних властивостей суб'єкта конституційно-правових відносин застосовується категорія «конституційно-правовий статус суб'єкта конституційних правовідносин». Правовий статус суб'єктів конституційних правовідносин має свою внутрішню побудову або ж «юридичну конструкцію». Теоретики права виокремлюють такі структурні елементи цього статусу: 1) правосуб'єктність; 2) систему прав, обов'язків і законних інтересів; 3) систему гарантій прав

та обов'язків суб'єктів права; 4) їхню юридичну відповідальність [10, с. 9]. Ці самі елементи загалом властиві й правовому статусу ЗМІ як суб'єктам конституційних правовідносин.

Ю.О. Легеза, досліджуючи питання правового статусу ЗМІ в Україні, дотримується думки М.А. Федотова, який визначив категорію правового статусу ЗМІ як «юридичне опосередкування їхнього фактичного стану» [20, с. 190] і запропонував таку їх структуру: 1) правовий стан; 2) правосуб'єктність; 3) статутні права й обов'язки, гарантії їх реалізації.

На нашу думку, варто погодитися з українськими правознавцями щодо того, що конституційно-правовий статус ЗМІ в Україні – це система доктринальних, нормативно-правових та інституційних елементів, які визначають поняття, принципи, конституційну правосуб'єктність і гарантії діяльності й поведінки ЗМІ щодо реалізації та забезпечення конституційного права громадян України вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб, на свій вибір [7, с. 27; 18].

Загалом погоджуючись із запропонованою структурою конституційно-правового статусу ЗМІ, на нашу думку, нормативно-правову та організаційно-правову складову конституційно-правового статусу ЗМІ варто розглядати в частині різновидів гарантій діяльності ЗМІ. Отже, для позначення юридичних властивостей ЗМІ як суб'єкта конституційно-правових відносин застосовується категорія «конституційно-правовий статус ЗМІ як суб'єкта конституційно-правових відносин», яка включає в себе принципи роботи ЗМІ, конституційну правосуб'єктність ЗМІ та гарантії їхньої діяльності.

Далі зупинимось на гарантіях діяльності ЗМІ, що є важливим елементом конституційно-правового статусу. Потрібно зазначити, що важливим є не лише декларування свободи слова й інформації, а й установлення гарантій їхньої реалізації, закріплення певних умов

і засобів, які забезпечують діяльність ЗМІ, існування свободи масової інформації та свободи слова. Розгляд питання гарантування діяльності ЗМІ варто розпочинати з того, що таке гарантування загалом. Виходячи з тлумачення цього слова, гарантувати – це значить забезпечити що-небудь, поручитися за що-небудь [19, с. 542]. Так, О.Ф. Фрицький зазначає, що правові гарантії – це надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які є необхідними для того, щоб кожна людина могла скористатися особистими правами та свободами [21, с. 177]. В.С. Нерсисянц визначає юридичні гарантії як систему взаємопов'язаних форм і засобів (нормативних, інституційних і процесуальних), що забезпечують належне визнання, захист і реалізацію певних прав та відповідних їм обов'язків [9, с. 60].

Погоджуючись із думкою В.С. Нерсисянца, вважаємо, що питання гарантування комплексу прав щодо пошуку, збирання, отримання, передавання, виробництва й поширення інформації ЗМІ потрібно розглядати саме через призму поділу гарантій на нормативні, інституційні (організаційні) та процесуальний імунітет як різновид гарантій діяльності ЗМІ.

Виходячи з того, що в юридичній літературі переважає розуміння юридичних гарантій як системи або сукупності засобів і способів, правових норм, які забезпечують реалізацію прав і свобод, пропонуємо «гарантії діяльності ЗМІ» визначати як систему матеріальних, процесуальних норм та принципів, організаційних засобів і способів, умов та вимог, за допомогою яких забезпечуються права щодо пошуку, збирання, отримання, передавання, виробництва й поширення інформації ЗМІ.

Далі, урахувавши мету дослідження, варто більш детально розглянути саме нормативні гарантії діяльності ЗМІ відповідно до запропонованої нами класифікації.

Отже, щодо нормативно-правових гарантій потрібно погодитися з дум-

кою В.В. Середюк, що вони включають у себе сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечуються реалізація та охорона комплексу прав, що входять до поняття свободи масової інформації. До них належать гарантії, закріплені в Конституції України й Законах України [17, с. 137].

Конституційні гарантії свободи ЗМІ – невід'ємна ознака демократичної системи ЗМІ. Конституційні положення є правовим підґрунтям гарантій свободи діяльності ЗМІ, що деталізується в Законах України: «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення та радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про інформаційні агентства» – а також в інших правових актах.

Так, у ст. 6 Закону України «Про інформацію» містяться правові гарантії права на інформацію, що забезпечується через створенням механізму реалізації права на інформацію; обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість і ЗМІ про свою діяльність і прийняті рішення; обов'язок суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації тощо. Закон забороняє також таке: 1) створення будь-яких органів державної влади, установ, уведення посад, на які покладаються повноваження щодо здійснення контролю за змістом інформації, що поширюється засобами масової інформації; 2) умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналістів за виконання професійних обов'язків, критику, здійснювані посадовою особою або групою осіб за попередньою змовою, тягне за собою відповідальність згідно із законами України [13].

Щодо останньої правової гарантії, то вперше в історії правовідносин у

новому Кримінальному кодексі України (далі – КК України) було введено ст. 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів», де встановлено відповідальність за навмисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Такі дії караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років. Уведення кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності журналістів було зумовлено необхідністю подальшого розвитку свободи слова відповідно до норм Конституції України, хоча випадки застосування ст. 171 КК України в інтересах преси є поодинокими [3, с. 11–13].

Продовжуючи розгляд нормативних гарантій, варто зазначити, що останнім часом спостерігається активізація законопроектної роботи, спрямованої на покращення гарантування діяльності ЗМІ, так як, незважаючи на гарантії вільної діяльності ЗМІ та всю їхню важливість, спостерігаються непоодинокі випадки щодо втручання в їхню діяльність, зокрема, через органи державної влади (правоохоронні, судові тощо).

Так, 28 листопада 2014 р. в парламенті було зареєстровано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо недопущення блокування діяльності засобів масової інформації)» (реєстрац. № 1119), що запроваджує часткову недоторканість ЗМІ, зокрема й захист від заходів забезпечення позовів. На думку авторів ініціативи, нинішніх гарантій свободи слова для українських ЗМІ недостатньо. Адже, як стверджують народні депутати в пояснювальній записці, «спостерігаються непоодинокі випадки щодо втручання в їх діяльність, зокрема через органи державної влади (правоохоронні, судові та ін.)» [14].

Судові органи під час розгляду спорів, учасниками яких є ЗМІ, наділені законодавством можливістю накладати арешт на майно чи рахунки останніх

або забороняти їм учиняти певні дії в порядку заходів забезпечення позову, не вирішуючи при цьому спору по суті. Ураховуючи специфіку діяльності ЗМІ (оперативне реагування на події, безперервність і періодичність видання тощо), арешт рахунків, майна чи заборона вчиняти певні дії фактично блокують їхню інформаційну діяльність, що призводить до порушення конституційних прав громадян України на інформацію. Крім того, недосконалість чинного законодавства в цій частині дає змогу такими методами здійснювати тиск на ЗМІ з метою обмежити розповсюдження тієї чи іншої інформації.

Щоб захистити журналістів від можливого тиску, автори законопроекту пропонують позбавити суддів права вносити постанови про такі заходи забезпечення позову, як арешт рахунків чи майна ЗМІ, заборона на вчинення певних дій чи обов'язок утримуватися від них. Тому законопроект має забезпечити реалізацію конституційних гарантій на свободу слова та належне забезпечення вільної діяльності ЗМІ.

Важливою подією стало прийняття 14 травня 2015 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» (реєстрац. № 0924). Законом установлюються додаткові гарантії безпеки законної професійної діяльності журналістів, зокрема в частині посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти журналістів. Зокрема, чинний КК України доповнюється низкою спеціальних складів злочинів, передбачивши кримінальну відповідальність за такі злочинні діяння, як погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1 КК України); умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347-1 КК України); посягання на життя журналіста (ст. 348-1 КК України); захоплення журналіста як заручника (ст. 349-1 КК України); а також постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови з метою пере-

шкодження діяльності журналіста (ч. 2 ст. 375 КК України). Документом передбачаються компенсаційні виплати в разі загибелі або поранення журналістів під час виконання ними професійних обов'язків [15].

Метою прийняття цього Закону, на думку автора, стало приведення законодавчого регулювання гарантій безпеки законної професійної діяльності журналістів до європейських стандартів у правовому регулюванні діяльності ЗМІ, тому що непоодинокими були випадки перешкодження професійній діяльності журналістів, пошкодження їхнього майна, погроз чи навіть фізичної розправи над ними.

Варто підкреслити, що правове регулювання організації й діяльності друкованих ЗМІ набуває подальшого розвитку. На сьогодні розбудова правової та демократичної держави практично є неможливою без діяльності незалежних друкованих ЗМІ. Україна має забезпечити розвиток національного інформаційного простору, розпочавши процес реформування державних і комунальних друкованих ЗМІ, що, на нашу думку, є ще однією проблемою в розрізі питання, яке розглядається.

У зв'язку із цим слушною є думка Г.М. Красноступ, що таке регулювання суспільних відносин щодо забезпечення незалежної діяльності друкованих ЗМІ від органів державної влади й органів місцевого самоврядування є недостатнім. Оскільки засновниками (співзасновниками) державних і комунальних друкованих ЗМІ є органи державної влади та органи місцевого самоврядування, основані ними друковані ЗМІ перебувають в «економічній залежності» від них, існують не поодинокі випадки втручання в редакційну діяльність друкованих ЗМІ. Ураховуючи наведене, проголошені Конституцією України та законами свобода слова, заборона цензури невтручання органів державної влади в діяльність ЗМІ залишаються лише на папері [6].

З кінця 1990-х рр. у суспільстві обговорюється питання реформування (роз-

державлення) державних і комунальних друкованих ЗМІ. Так, ще в 1999 р. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів влади щодо забезпечення свободи слова, задоволення інформаційних потреб суспільства та розвитку інформаційної сфери в Україні», у п. 3 якої було визнано за необхідне прискорити розроблення концепції роздержавлення ЗМІ [4].

На сьогодні Радою Європи, членом якої є Україна, прийнято більше ніж сто правових документів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин у сфері друкованих ЗМІ [2], одним із останніх є Резолюція ПАРЕ «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 05 жовтня 2005 р. № 1466 (2005). Так, згідно з Резолюцією, для перетворення України на стабільну й зможну європейську демократію одним із необхідних кроків є реформування друкованих ЗМІ, заснованих органами державної влади та місцевого самоврядування, створення рівних умов діяльності для всіх ЗМІ. Згідно з п. 109 Доповіді ПАРЕ, виконання Україною обов'язків і зобов'язань реформування державних та комунальних друкованих ЗМІ може розглядатись як важливий елемент запровадження ринкових відносин у сфері масової інформації і розширення кола видань, вільних від політичного й економічного тиску. Як зазначено в Доповіді, існування в Україні державних ЗМІ є анахронізмом, що перешкоджає розвитку інформаційного суспільства в державі. Наявна система прямих і прихованих державних субсидій друкованим ЗМІ та пільг для їхніх співробітників спотворює умови ринкової конкуренції й дискримінує видання їхніх власників [4].

За цей час було кілька спроб розробити законопроект, який розпочав би процес роздержавлення. Однак ці спроби не увінчалися успіхом. Не вдаючись до детального аналізу законопроектів із цього питання, варто зазначити, що останній із них – «Про реформування друкованих засобів масової інформації» (реєстр. № 2600) – так і не вдалося

прийняти, оскільки 17 квітня 2014 р. його було відхилено та знято з розгляду. Потрібно зазначити, що вже 04 листопада 2014 р. Держкомтелерадіо вніс на розгляд Уряду проект Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації та їх редакцій». А поки альтернативний законопроект «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» 01 грудня 2014 р. було внесено до Верховної Ради України народними депутатами М.В. Томенком та О.Р. Абдулліним (реєстрац. № 1123) [16].

Ще один законопроект, який стосується аудіовізуальних ЗМІ, 23 січня 2015 р. було зареєстровано у Верховній Раді України під назвою «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації, а також реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення» (реєстр. № 1831), також пропонується привести законодавство у відповідність до міжнародних зобов'язань України щодо роздержавлення ЗМІ. Після запровадження закону про суспільне телебачення і радіомовлення всі державні й комунальні телерадіоорганізації мають реформуватись у суспільних і громадських мовників. Тому пропонується в ст. 12 Закону «Про телебачення і радіомовлення» передбачити заборону державним органам створювати телерадіоорганізації, оскільки це призводить до спотворення ідеї роздержавлення ЗМІ та створює додаткове навантаження на Державний бюджет України [12].

Резюмуючи викладене, вважаємо, що на сьогодні існує реальна потреба вивести зі складу співзасновників державних і комунальних ЗМІ органи влади й органи місцевого самоврядування. Прийняття закону про реформування удосконалив правові гарантії свободи слова та інформаційного суверенітету України, а також захистить вітчизняний інформаційний простір від монополізації з боку органів державної влади й місцевого самоврядування. Як наслідок – повною мірою буде забезпечено

реалізацію Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)», Закону України «Про телебачення і радіомовлення», якими встановлено свободу діяльності ЗМІ, їхню економічну самостійність, заборону цензури та попереднього погодження матеріалів, які поширюються в цих ЗМІ.

Отже, за роки незалежності в Україні створено правові гарантії журналістської діяльності, що унаочнюється в Конституції України й інших законодавчих актах. Конституція та закони гарантують журналістам, що під час здійснення професійної діяльності вони можуть користуватися загальноновизнаними громадянськими правами і свободами, зокрема свободою думки та слова, свободою совісті, свободою інтелектуальної діяльності, правами на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на результати своєї інтелектуальної та творчої діяльності, на вільне збирання, використання, поширення інформації тощо. Законодавство також містить норми, які, зважаючи на специфіку професійної діяльності журналістів, визначають їхні професійні права.

Проте наявність широкої законодавчої бази гарантій свободи журналістської діяльності не означає, що всі правові норми, унаочнені в законодавстві, утілюються в практику. Між законодавчими нормами та практикою їх реалізації завжди існує певна, більша чи менша, відмінність. Множинність законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які закріплюють конституційно-правовий статус ЗМІ, не завжди підтверджують їхню якість. Тому, звісно, очікуваною подією є прийняття вищезазначених законопроектів і реалізація нещодавно прийнятих законів, які мають покращити нормативні гарантії діяльності ЗМІ.

Отже, в умовах зростаючого впливу ЗМІ на свідомість громадян не можна більше ігнорувати потребу вивчати й удосконалювати законодавство, теоретико-правові питання, що визначають конституційно-правовий статус ЗМІ як суб'єкта конституційно-правових відносин.

Ключові слова: ЗМІ, суб'єкти конституційно-правових відносин, конституційно-правовий статус ЗМІ, гарантії діяльності ЗМІ, реформування ЗМІ.

Стаття містить аналіз конституційно-правового статусу ЗМІ, зокрема нормативних гарантій діяльності ЗМІ як важливого суб'єкта конституційно-правових відносин. У результаті дослідження запропоновано визначення понять «ЗМІ як суб'єкт конституційно-правових відносин», «гарантії діяльності ЗМІ».

Стаття содержить аналіз конституційно-правового статусу СМІ, в частині нормативних гарантій діяльності СМІ як важливого суб'єкта конституційно-правових відносин. В результаті дослідження пропонується визначення понять «СМІ як суб'єкт конституційно-правових відносин», «гарантії діяльності СМІ».

The article includes analysis of the constitutional and legal status of the media, namely regulatory safeguards of the media as an important subject of constitutional-legal relations. The study author suggested definition of "media as the subject of constitutional-legal relations", "Guarantees media".

Література

1. Белкин А.А. Понятие и особенности правового статуса органа советского государственного управления / А.А. Белкин, Л.Ш. Гумерова // Государственное управление и право: история и современность : сб. науч. трудов. – Л., 1984. – С. 5–14.
2. Доповідь Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо виконання Україною обов'язків та зобов'язань, у тому числі Резолюція ПАРЄ № 1466 та Рекомендація ПАРЄ від 05 жовтня 2005 р. № 1722 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=6782&sid=>.
3. Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво : [навч. посіб.] / [Т.О. Приступенко, Р.В. Радчик, М.К. Василенко та ін.] ; за ред. В.В. Різуна. – 2-ге

вид., перероб. і допов. – К. : Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2012. – 352 с.

4. Інформаційне законодавство: збірник законодавчих актів : у 6 т. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижж. – К. : Юрид. думка, 2005. – Т. 5. : Міжнародно-правові акти в інформаційній сфері. – 2005. – 328 с.

5. Конституційне право України : [посіб. для підготовки до іспиту] / [Ю.Г. Барабаш, Л.К. Байрачна, І.І. Дахова та ін.] ; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. – Х. : Право, 2012. – 304 с.

6. Красноступ Г.М. Деякі аспекти правового забезпечення реформування друкованих засобів масової інформації, заснованих органами державної влади та органами місцевого самоврядування / Г.М. Красноступ // Сайт Української Гельсінкської спілки з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://helsinki.org.ua/index.php?print=1155723017>.

7. Людвик І.В. Засоби масової інформації в Україні як суб'єкти конституційно-правових відносин (до постановки проблеми) / І.В. Людвик // Держава та регіони. – 2007. – № 4. – С. 24–28.

8. Молдован В.В. Конституційне право : опорні конспекти : [словник-довідник] / В.В. Молдован, В.Ф. Мелашенко. – К. : Юмана, 1996. – 272 с.

9. Нерсисянц В.С. Система юридических гарантій прав и свобод граждан / В.С. Нерсисянц // Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации / отв. ред. В.С. Нерсисянц. – М. : Юрид. лит., 1990. – С. 60–65.

10. Окунев І.С. Загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І.С. Окунев ; Ін-т законодавства ВР України. – К., 2010. – 20 с.

11. Погорілко В.Ф. Конституційне право України : [підруч.] / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко ; за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 4-е вид., перероб. і доопр. – К. : Ліра-К, 2012. – 576 с.

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації, а також реалізації принципів державної політики в сфері телебачення і радіомовлення : Пояснювальна записка до проекту Закону України (автори: М.Л. Княжицький, В.І. Денисенко) від 23 січня 2015 р. реєстр.

№ 1831 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

13. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо недопущення блокування діяльності засобів масової інформації) : Проект Закону України (автори: Ю.В. Левченко, О.І. Осуховський та ін.) від 28 листопада 2014 р. реєстр. № 1119 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів : Проект Закону України (автор: В.В. Карпунцов) від 27 листопада 2014 р. реєстр. № 0924 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

16. Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації : Проект Закону України (ав-

тори: М.В. Томенко, О.Р. Абдуллін) від 01 грудня 2014 р. реєстр. № 1123 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

17. Середюк В.В. Конституційне правове регулювання свободи масової інформації в Україні / В.В. Середюк // Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В.Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 98. – С. 195–199.

18. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України / О.В. Скрипнюк. – Х. : Право, 2009. – 468 с.

19. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / под ред. Д.Н. Ушакова. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1938. – Т. 2. – 1938. – 1039 с.

20. Федотов М.А. Право массовой информации в Российской Федерации / М.А. Федотов. – М. : Междунар. отнош., 2002. – 624 с.

21. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : [підруч.] / О.Ф. Фрицький. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 536 с.

22. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : [підруч.] / О.Ф. Фрицький. – 3-є вид., перероб. та допов. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.

